

ZEGAMAKO "KONTUK"

XABIER AZURMENDI

EUSKAL HERRIKO ANIMALIA SAKRATUAK

Kukua

Txantxangorri kukuk arrautzak bota eitendio âpiti eta bê bakarra jartzen dio. Txantxangorrik kukun arrautzea berotu ta umea etaitzen dio.

*Inazio Urbizuri
1970-7-9an jasoa.*

Kukun umea jaiotzen danen, oni jan karreon ibiltzen die inguruko txori guzik.

Bakarran jana gutxi izaten do onek. Kukuk au ingurue gorrie do. Kukun umea txiu, txiu eiñez eoten da ta anakak bakarrik eukitze'itu âpiñ.

Apiti kanpoa irtetzen dio ipurdik, egok beiz âpiti zintzilika eukitz'itu, kaitu ezinda.

Amea arro arro ibiltzen da âpiñ ingurun, bê umeai jana ematen ai dien txorik zaitzen.

*Inazio Urbizuri
1970-8-4ean jasoa.*

Zeaman

kukui buruzko esaerak.

- 1) San Pedrotan kuku, San Martzialetan mutu.
- 2) Orrek datorren udaberriñ ê kukue aitukô. (Osasun ona daukela batek).
- 3) Kukue etorri, gosea etorri. Kukue jun, gosea jun. (Udaberria gose denbora ohi zen lehenago baserrian).
- 4) Kukue amairu urten kolejion eona menda. (Alperra ta bizkorra dalako).
- 5) Kukuna eiñ. (Matrimonioan ume bakarra eukitzea).
- 6) Kukue baño alperragoa.

Kukutzaz zenbait iritzi

Kukue Ama Birjiña Martsuko eunen asten da kantaitzen Erromako zupiñ, San Pedro biamonen mututzen da.

Kukue jotzen asi baño lèn

emen ibiltzen da, mutututakoa kanpoa juten da.

Andra Mari Martsuko eunen kukue agiri ezpa, beatzidi parekin gurdie lotu ta bê billa jun bear menda Erromako zupia.

Kukuk kantatzeko gaztiña muskil bat biun biune eztarrin jarri bear izte'mendo. San Pedrotan ostok gortuta darelako kukue kantau eziña geaitzen da. Beste leku 'atzutâ jute'menda ordun.

Arrautzea bakarria jartzen do urte guziñ.

Txantxangorri berdiñen âpin jartzen do arrautzea urtêro.

Kukun kantue aitzen donak dirue baldin bâuke, urte guztin dirue eukô (eukiko do) diruik eztaukena beiz urte guziñ ezto eukô.

Kukun umek âpiti iges eiteko txantxangorri uazama jaten dola esaten due.

Kukue gabirai txikie baño aundigoa da.

Inazio Urbizuri
1970-4-5ean jasoa.

Erlea

Erlea euskeraz erleontziko euli bakoitzei ematen tzakon izena da baño erletegiri re erlea esaten tzako.

Erramun Zabaletari
1970-5-2an jasoa.

Erlea negun errez geaitzen da janik bê. Erlea galtzen bâ sekula ezta esan bear akâu ein danik, il ein dala esan bear da.

Erlea animalia santue da. Ildakontzat argizarie eiten do.

Erramun Zabaletari
1970-9-4ean jasoa.

Lên garai baten iñor iltzen bazan etxen, erlei abisoa ematen tziten, ildakontzat argizari geio eiteko eskaitzen tziten.

Jesus Mazkarian
1970-6-8an jasoa.

Norbeit iltzen danen, erlei erleontziko atakea zabaltzen tzako.

Tomasa Agirrerri
1970-9-8an jasoa.

Erlen ozkarea azi ez teiñ, lora oriz igortzi bear da. (Eozein lore oriz)

Frantzisko Berasategiri
1970-7-8an jasoa.

Erlea gauza santue da, bizi dienandako ezte ta ildakoandako argizarie eiten dolako.

Jose Agirrerri
1970-8-9an jasoa.

Erlen ozkarea osasunentzat ona da.

Jose Agirrerri jasoa.

Ozka eiten don erlea beala iltzen da, miztokin batea estek uzte'itu ozka eiten don tokiñ.

Jose Agirrerri
1971-9-5ean jasoa.

Erlea ezta dirun truke eman bear. Erlea gauzen truke eo duan

eman bear da. Dirun truke ematen bâ suerte txarra ekartzen do.

*Tomas Agirrerri
1971-3-4an jasoa.*

Erleak umea bota

Erleontzi 'atek ume 'at eo geio bota daizke.

Erregiña berri 'at jaiotzen dannen, (erleontzi 'aten bi erregiña ezin leizke eon) berrik iges eiten do erle talde aundi 'atekiñ.

Au gertaitzen danen erlek umea bota dola esaten da.

Erle berri au bateti bestea ibiltzen da denboratan etxe billa. Arbola zulon baten sartzen da geianen, pareta zulon baten ê bai.

Arbolan don erlea, lêngengo billaitzen donandako da, billatzaliek arbolei kûtzea eiten dio ta erle ura ezin daike iñok ikutu.

*Jose Agirrerri
1971-7-8an jasoa.*

Erle umek erleontziti irtetzen donen erregiñen bueltan ibilli oi da ta erregiñea geaitzen dan lekun geaitzen die erlek, mâts luko aundi baten eran.

Askotan noabait abiau aurreti, ôlaxe eoten die ordutan.

*Franzisko Berasategiri
1971-9-6ean jasoa.*

Erlea erle ontzin sartu deiñ, erleontziñ intzentsoa jartzen da

ta intzentson usaira erlek kaján sartzen die.

Batzuk erlei itz eiñez, poliki poliki kaján eskukin sartze'itue.

Erlek êkiñ asko dailtzen pertsonak ezautzea iristen die da ez mendie ozkaik eiten.

*Maria Arakamari
1970-8-9-an jasoa.*

Erlea asko egoaldikin, egoi aize ta bero sargoritan peligro aundikoa da, pertsoneri egoera ontan errez eltzen dio.

Etxe 'atek su artzen bô ta erleontzin bat gertu eon ezkió, erlek erotu eiten die ta pertsona ito daike. (Ezpalio Bêkon gertau zan au)

Egoaldi epelakiñ eiten do erlek lana ondona.

Euri egoaldie danen etxen eoten da.

*Tomasa Agirrerri
1971-4ean jasoa.*

Erle mandoa erregiñea umezen don erle arra da. Lanik eztue eiten, da erleontziñ ugaritzen badie ezti dana jaten due.

Erle mando bakoitze bi erlen arten iltzen due.

*Jose Agirrerri
1971-2-7an jasoa.*

Erleai atakan azukarrakiñ ardoa jartzen tzate ezti geio ein dezen.

*Jose Agirrerri
1971-6-2an jasoa.*

Erlekumea leku berrira dijonen, eskukara 'at lur bota bear tzako ta txixtu jo.

Eozin lekutan geaitzen da, batzutan pertsonengandi bi pausoa, trapu ziri 'at geatzea nai dan lekun jarri bear tzako.

Jose Agirrerri
1971-9-4ean jasoa.

Erlekumea leku berria dijonen ez tijo sekula mendiz mendi, kamiñoi eo trenbidei seituz juten da. Ordu gutxiñ asko korritu daike.

Franzisko Berasategiri
1970-25-7an jasoa.

Erleontzik daren tokin kontuz ibil bear da. Segen otsakin zearo erotzen die ta gizonai gôr ekiten ê bakie.

Franzisko Berasategiri
1971-5-2an jasoa.

Erlek billatzeko, onek ure nun arzen don beitu ta gero noa dijon seitu bear tzako.

Erlek eoziiñ urnearretan ure artu daike.

Franzisko Berasategiri
1970-21-7an jasoa.

Etxen norbeit iltzen tzanen, Altamiñ oaindi ogei urte erlategiko atakea jaso ta erleai abisoa ematen tziten argizari geio ein tzezen ildakondako.

Garai baten argizarie eamaten tzuen emakumak Elizâ ta ar-

gie ipintzen tzuen ildakon sepul-turan.

Isabel Aseginolazari
1970-2-6ean jasoa.

Gue etxekoaneko Marttoloio Otsarteti bêra zetorrela, erle'at gorputzen bueltan ibil tzikon denboratan. Etxea alliau zanen bê semea ia illen tzion.

Erlek abisoa eman nai tziola pentsau zon.

Jose Arrietari
1970-8-5ean jasoa.

Zeaman etxen ildako 'aten abisoa aitzeneko aldiz erleai aurtent eman tzate.

Jose Agirre bizi guztiñ erlek eukitako apaize zan. Aurten Uztaillen amaseien il tzanen etxekoai baño lèn bê illobak abisoa erleai eman tzien itz ôkiñ.

Erletxoak, erletxoak,
egin arren argizari.
Nagusi jauna il da ta
Elizan izan dezan argi.

Esaera Zàrra. Erletan da beorretan gizonak ezto bê diru guztie jarri bear.

Sugea

Bi suga etor tzitan bein neu neon lekua sekulako txixtu otsen, bat aundie ta bestea txikigoa.

Bik buztan punten gañen zuti jarri ta burrukan asi zien. Aundik erdi pareti eldu zion txikiri ta ondo astindu zon. Aundie txikie tra-

gaitzen asi zan, onek buztana ta burue bixtan tzitula, sekulako txixtuk eiten tzitun gizajok.

Laixter tragau zon oso osoik.

Menditi nunbait alkarri seika etor tzien.

Sugek asarraitzen danen sekulako txixtu otsa etátzen do.

*Antonio Ormazabali
1971-2-5ean jasoa.*

Sugek arnasan imana do. Pertsonai imana botaitzen badio, arras tontotzen do.

Iman ori armearmen arie bezelako zerbait izaten da.

Askotan pertsona 'atek lanen ai dala eo mareoa sentitzen bô, lekuz aldaitzen bâ beiz ê mareoa pasau eiten tzako.

Sugek lekuz aldau ta imana beiz botaitzen ê bâki ta pertsona beiz mareaitzen ê zalea da.

Olako mareoa sentitzen daren, ingurun ondo beitu ta tokau da sugea norbeiti eo norberai beida billatzea.

Sugea akâu ezkiu ezta geio mareoik izaten.

*Antonio Ormazabali
1971-6-7an jasoa.*

Prakak askatzea jun tzan bein gue Jose Manuel.

Erreka 'aztarrea jun tzan da etzan agiri.

Nik enion kasoik eiten igariñ ibilko zalakon.

Agiri ez ta alakon baten zertzon jun nitzaienen, ia erorien billau nôn.

Sugek mareata zeuken da auti barrua sartzen tzijokion.

Arie makillekin puskau ta librau non gizona.

Sugea arnasati sartzen tzako gizonai.

*Inazio Urbizuri
1971-2-6ean jasoa.*

Familie izateko ziola sugea arnasati sartu mentzikon bein emakume 'ati.

Umea jaiio ta gero, palankanan umea ta sugea apartau mentzituen.

*Inazio Urbizuri
1971-8-2an jasoa.*

Txorie sugek imanakiñ askotan bereanaitzen do.

Imana botaitzen dio ta arbolai altuneti re tirau eiten do. Txorie, gezurre dirudi, txio, txio, txio eifnez sugena jutun da. Sugek derriorren eamaten do.

Txori gaxok bâki iltzea dijola ta oso kantu trixtetan jutun da sugena.

Gizonak makilla 'atekiñ ari 'at bezela imana puskau daike.

*Tomasa Agirrerri
1971-4-5ean jasoa.*

Bein neska 'ati sugea sartu mentzikon da enbarazauta bezela geau mentzan.

Meikuk eta gañetikok aurdun tziola uste zuen.

Etxen anaie joka ibil mentzuen, arrebai pikardi ori ein tziolako.

Alakon baten, neskea odola zeriola jarri zan da meikui otsein tziolen familie izango zolakon.

Ontan sugea azaldu zan baño izkutaú ein tzan berriz ê barrua.

Meikuk neskei sabela zabaltea pentsau zon.

Anastasio ematen bazien, sugek neskea lertuko zola ta aragi bizin zabaldu mentzuen.

Ola etâ mentzien suga tzarra barruti.

Inazio Urbizuri
1971-3-8an jasoá.

Sugea arrapau nai danen plater baten esnea jarri bear tzako sarri dallen lekun.

Esnen usaira etortzen bâki. Oso esne zalea da sugea.

Inazio Urbizuri
1971-7-3an jasoá.

Txori apiñ eskue sartu ta sugek ozka eitea tokau izan da. Sugek txori kumak jan da âpin lo eiten bâki.

Inazio Urbizuri
1971-8-9an jasoá.

Sugen ozkarea sendatzeko, ozka eindako lekue kotxillokin kûtzen forman ebai bear da.

Erremedioik onana au menda: Zauriñ ollaskon ipurdie jartzea.

Ollok ipurditi re arnasea artzen do da arnasekin benenoa tiraitzen juten da ollaskoa.

Ollaskoa akâtzea señaie ona da, beneno dana txupaitzen donen akâtzen da egaztie. Batzutan ollasko 'at baño geio bear izaten die beneno dana etâko bâ.

Inazio Urbizuri
1971-9-4an jasoá.

Aixkonetako Bixente bein bazkal ondon mendin siestea eitea jun tzan.

Arbola azpiñ, erdi lotan tziola, petxun gañen zeozen moimentue sentitzen tzon.

Launek zielakon paken uzteko esaten tzien.

Alako 'aten petxun gañen sugea koapillauta zeukela konturau zan.

Laister salto ein mentzon.

Inazio Urbizuri
1971-7-6ean jasoá.

Sugek ortz bakarra do ta arekiñ ozka eiten do.

Pertsoneri ozka ein dion sugea il eite menda.

Inazio Urbizuri
1971-7-6ean jasoá.

Sugek txorikumak oso osoik jate 'itu. Apiñ azpiti zuloa ein da sartzén da âpira.

Antonio Ormazabali
1971-9-8an jasoá.

Sugek uretan ez mendo oz-
kaik eiten.

Tomasa Agirrerri
1971-9-7an jasoa.

Sugek beiei esnea eraten dio-
la esaten da.

Atzeko ankan bueltaka igo-
zen dio ta esnea dixtantzira ti-
raitzen dio.

Sugek eran da errapan geai-
tzen dan esnek benenoa euki-
ze'mendo.

Beiei askotan titik gortzen tza-
ko ta bakarren bat galdu re bai,
ori sugek esnea eratekon utzita-
ko benenok sortzen don gaitze
menda.

Baserritar bat beie jaxtea ju-
ten tzanen, beie beti esne bê bi-
latze'mentzon.

Alako 'aten susmo txarrak artu
zitun da ximaur mordoia sitxatxu-
rez moitzen asi zan.

Ximaur arten izugarrizko suga
tzarra billau zon da bertan kolpe-
ka il ê bai.

Andi aurrea beie esnea ondo
ematen asi zan.

Jose Mari Arakamari
1971ean jasoa.

Beiñ ume jaio berri 'at flakai-
tzen da trixetzen tzijon da iñok
etzion antzik ematen zer tzon.

Amak goizen bularrak ustuta
eukitzen tzitun.

Susmo txarra artu zuen, ale-
gie, sugek amai esnea erate'ote
zion.

Gau baten koarton zaie bota
zuen da urrengo eunen, zaietan
markak zeren.

Urrengo gauen sugea zaitu
zuen da amai bularra eraten arra-
pau zuen.

Umei txupatzeko buztana
ematen tzion da onek biberioia
balitz bezelaxe txupaitzen tzion
sugei buztana.

Jesus Altzagai
1971-6-3an jasoa.

Sugek aua oso txikie do itxura
'aten baño xinixteik ez tòn gau-
zak tragatze'itu. Suga kaskar 'atek
zapoik aundiñak tragau daizke.

Sugek zapoa buruz aurreaka
tragaitzen do.

Sugea akâu ta zapoa sugen
tripati bizik etâ leike.

Arratoia berdiñ.

Naiz txorie, naiz beste zenbait
abere, sugek imanakin bereana-
tze'itu.

Bitarteko indarra makillaz au-
tsi leike.

Jesus Altzagari
1971-9-8an jasoa.

Bei bat ukullun nerbioso xa-
mar eo ostikalari eo baztarretâ
urduri beira baldin badalle, uku-
llun sugaig don beitu bear da.

Inazio Urbizuri
1970-8-9an jasoa.

Sugarra.- Umek bildurtzen gi-
ñuzen pizti 'at tzan. Egok men-
teuzken suga onek.

HAIZEA, SORGINEN DANTZA

Esan izan da aizea sorgiñen dantzea dala re. Aizek baitu bê ibilbide jakiñek. Lênaoko gizonak ordutan eon oi zien aizei beira.

Artaie zan ortan aparta. Aizeai beida orduk pasaitzen tzi-tun.

Txapel aundie burun, bluxa zârren bat estalgarri ta okotza makillen gañen tzuela, orduk pasaitzen tzi-tuen, lañoan bidek begiz korritzen.

Udaitzenen arbola danak ez-tue batea osto botaitzen. Uda-berrin pago 'atzuk bestek baño lèn kimu berriz jazten die.

Artaiek ondo asko zekien ze arbola zien lëndabizi ostok gal-tzen tzi-tuenak da zeintzuk gal-tzen tzi-tuen aitzena.

Ako pago ari asi zako ostok jaiotzen, beste ura izango 'a aizen berdetuko dana, esan oi zuen da okerrik bê.

Oaingo artzaiek, land-rove-rren ibiltzen asi zien da kaletar biurtu die.

Arri 'at bustie, ârin moimentuk eo txixarea lurren gañen baldin bazeillen egoaldiñ aztarranak etâtzeko etzuen besteik bear.

Jakiñe aizean eo lañoan moi-mentuk zien beti kontuana euki bear tzienak.

Haizeak eta euren izenak

ALDAIZEA. Eurie ekartzen don aizea da. "Viento gallego"

deitzen die erderaz. Galizi aldeti sartzen da. Gue etxeti Kûtze san-tu aldea mallaka mallaka jotzen do olatuk bezela.

IPARRA. Lèn garai baten ho-gei eo hoeita bost eunen igoal irauten tzon. Itsasoti sartzen da. Udan oso atsegiñe da, eunez be-roa, gauen intz edarra ekartzen do. Goizeko amarrak aldea, fres-kura ederren asten da euzkie be-rotzen. Illuntzek freskura eder as-koa ekartzen do. Aztu zien ipar egoaldi eder ak.

Negun eurie ta izoztek ê ekartze'itu.

FRANTSES IPARRA. Aizego-rrie re deitzen die artzaiek. Gari-zuma- aizea re bai. Negun oso otza da, Siberiati etortzen da nunbait.

IPAR TXIKIE. Akama aldeti eo Gabiri aldeti sartzen da. Negun oso atseife da.

EGOIA. Otsarteti eo San Adriandi sartzen da. Udan oso beroa da ta negun ê ezto otz aundik.

NAPAR EGOIA. Sâdar aldeti sartzen da, Egoi naturala baño otzagoa da, Seguran Zeaman baño indar aundigoa do. Urtzu-laitati Antxi aldea jotzen do.

EGOAKAITZE. Negun Altsa-suti Zupitâ zabaltzen dan laño mê 'at da, oso otza.

TERRALA. Egoaldi lañotsu ta beroi esaten tzako.

ARRAIZEA. Aize au Aizkorri sortzen da. Tokau izan tzat Arabati aizeik bê irten da Espitu Santuti Zeamâ sekulako aizea. Sakristau zârrak ala esaten tzon, "emen diau Zeamako majaderoa", baztar guztik txikitze' 'itu je-nealen.

Garai bat izan tzan kanpaiakiñ aizek anuntziaitzen tztuena re. 1910-1920 inguruan telefonoz abixaitzen tzan erritâ egoaldi obserbatorion bateti¹ ta Erraimundo sakristauek kanpaien bidez erriri aizean berri ematen tzion.

Pulpitoti esaten tzuen abadek, ze egoaldiri ze kanpai joko zikon.

Erriko gertakizun guztik kanpaien bidez abixaitzen tzien, jai bezperak, eriotzak, suk eta beste gauza asko re bai.

Arraizea Zeaman bakarrik ibiltzen da.

Maittegia ezki akabo arraizea.

(1) Juan Migel Orkolaga, Hernaniko semea zen, apaiza, Zarauzko parrokoa deitzen zioten. Donostiko Igeldotik eta Mendizorroztik zaitzen zun eguraldia. Hamai arrantzalek bizia zor zioten hain zuen galernak asmatu ohi zituelako.

Bere pronostikoa Euskal Herri osora zabaltzen zen urrutizkinez eta herrietan kanpaien bidez adierazten zen berri hau.

Hernanin jai zen 1863an eta Donostian hil zen 1914ean.

Nik askotan oserbau det da Aizkorriñ azpin sortzen da.

Buenabistati, Iruxtati Urtzulaitâ jotzen do, Urtzulâitati erdie Telleri aldea ta beste erdie Landâtati bera Ormazaldi gue etxe aldea ta erri guztia banaitzen da. Landâtako bueltaea eo Uztan errekea izango 'a Zeaman, arraizek indarrrik haundiñakin jotzen don lekue. Aizek ure' pezelaxe bê bide' tautzke.

Ekaiztea

Aizkorriko puntan odeie sartzen balin bâ, Aizkorriti Andraitza ta Leazpia ta Oñatia sartzen da.

San Adriandi jotzen bô, goiti bera Zeamâ etorko 'a ekaiztea.

Zeama ezta izan beste erri 'atzuk bezela ekaizte ta arri lekue.

Garai baten esan izan tzuen Oñatin da Leazpiñ, "bai zuen abade zâr orrek zeondako nai eztitzetzuena guri bialtzen tziuk".

D. Joanek eiten tzion ekaiztei konjuroa da sakristauek kanpaiak jotzen tztun, Andutzako serorek ê jotzen tzon bueltako kanpai txikie, bizi asko.

Arrie Leazpia eo Oñatia botaitzen baldin bazan Zeamako konjuroai aitzeki ematen tziten.

Ekaiztekin Zeama baño kastigatugoa Leazpi aldea da.

Urtoan aldeti datorren aizek nekez sortuko 'o ekaiztea.

Seguran osto 'at moitzeko aizek ez ta Zeaman txapelai burun eutsi eziñda ibilta gare amaika aldiz.

Negue do berea aize onek. Ugarmitan Joan Rubioi arrai karroa errekâ bota zion arraizek. Tellatuk urtero konpondu bear izaten die Zeaman.

Noizi' peiñ ekaizte izugarrik ê izan die gue akuerdon. Gau ba-

ten, Otsaille zan Santander erre zan urtea, gau beltza izan tzan.

Elizako sakristiko torrea re bota zon aizek. Gue etxeti tellak artu aizek ta Mendaldeko soron zuti sartuta billau gintzen.

Ekaizte ok zienen bazan esaera 'at, "Madrident gizon inportanten bat hil tzala ta aren aizek ziela ak".

Zeama partikularra da arraizekiñ.

ERROGATIBAK

Errogatibakiñ askotan egoal die aldaitzen tzan, eren balioa garbi sinisteko modun.

Zeaman errogatibak beti Aizkorriko Kûtzeikiñ eiten tzien. Kûtzea Aizkorriti jaisten tzan. Meza aurreti, Elizen ate 'ateti irten da besteti sartuz prozesioa eiten tzan, santuan letanik errezatuz.

Gerra ondun tzan, udaitzen alde sekote izugarrie zion.

Baserritar batzuk errogatibak eitea pentsau gendun da parrokiñ ein tzien. Etzuen eurik ekarri.

Gero Antzazua jutea pentsau gendun, peregrinazion bezela.

Juntakok Miek Aiskoneta ta ni giñen, anuntziok tabernatan da ein gintzen. Illuntza 'aten jun gâ Manolon tabernâ ta urrengo eu-

nen Antzazua jun bear gendula euri eske ta ola ai giñen.

Zatarain meikuk esan tziun, demonio tontok, Antzazuko prallek eren zentralandako etzeukia urik da zuei emango 'izue.

Zataraiñek, danok ahua bete ortzekiñ utzi gintzen.

Jun giñen beintzet Antzazua.

Komisiokok dirue bildu gendun mezea eo errogatibak eiteko.

Porteriñ entreau gendun diru ori, kalderillak da al tzana. Billetek ordun aundik tzien.

Etxea alliau giñeneako euri edarra ein tziun.

Andutzako serorek eunero amabitan, anjelusekin batea kanpaia joko zon Andutzan, Santa Kruzetati Santu Kruzetâ, ekaizten kontrakoa zan oitura au.

TENPORAK

Mariano Kastillokiñ ibiltzen da emengo jendea tenpora gauzatan, oso ondo ekartzeitu tenporak da beste zenbait gauza.

Artzaiek eren tenporak ibiltze'itue, eztue alde aundik Mariano Kastillon fetxakiñ. Dana dala bian erak kontauko 'izut.

- 1) Udaberrikok. Garizumako lë-nengo asten.
- 2) Udakok. Pentekostes ondoko asten.
- 3) Udaitzenekok. Santa Kruz ondoko asten.
- 4) Negukok. Abenduko irugarren asten.

Tenpora ok die seguroanak. Elizek ê fetxa ôtan ospatze'itu koartatenporak.

Artzaien tenporak

- 1) Udaberrikok. San Jose aurreko asten.
- 2) Udakok. San Joan aurreko asten.
- 3) Udaitzenekok. San Miel aurreko asten.
- 4) Negukok. Gabonak aurreko asten.

Tenporak eta HaizeAk

Tenpora eunek, tenporatako iru eun ok izaten die: Astelena, osteune ta zapatue. Zapatu

gaueko amabitan bukaitzen da tenpora astea.

Gaueko amabitan geaitzen dan aizek (zapatun jakiñe) aintzen do urrengo tenporak arte. Aizea aldauko 'a, egoaldik kanbiok izango 'itu baño tenporatako aizea beti lëntxio eo geroxio nau-sitiko 'a.

Koartatenporatako astezkenen egoaldi ona bâ, urrengo illen goaldi ona izango 'a. Ostialan ona bâ, bigarren illabeten ona ta zapatun ona eiten bõ, irugarren illabeten ona. (Au ôla dala eztõ esateik, baserritar askok ôla dala uste due.)

Osteune ezta kontun artzen tenporatan.

Esâldi onek ze esan nai do?

Ilberan eztõ frutue ematen don landaraik eraiteik adidibez artoa, garie, azea.

Ilberan lurpen frutue emango duen frutuk erain leizke, adibidez patatak.

Ala ta guztiz ilberako osteunen (tenporatan) garie, artoa ta abar erain leizke ta ilberriñ erainda bezela etortzen die.

Illargin tranpak izaten die ok.

Nikolas Zabaletari
991-4-6an jasoa

EGURALDIAREN GORABEHERAK

Murumendin lañotxon bat baldin bado, naiz beste iñun lañoik ez eon, ordu erdi barru, Aizkorriko kützan lañoa izango 'a.

Ramon Zabaletari
1976-8-4an jaso.

Lañoek erruedea bezela gora baijotze, egoaldi txarra laixter.

Ramon Zabaletari
1977-9-5ean jaso.

Erromako Zupie egoaldi txarrik eingo ezton señaleara da.

Bernardino Azurmendiria
askotan entzuna.

Trumoi golpea danen, kangrejok arri zulotati irtetzen due. Amorrai ta eskalluk erreken bazterrea jotzen due ta sarek arrapatzeko aukerea ematen due.

Emilio Gutierrezis
sarritan entzuna.

Txixarek lurren gañea irtetzen donen, eurie datorren señaleara.

Rosario Azurmendiri
1981-9-4ean jaso.

Trumoi gabeko tximixtek egoaldi ona ekartzen do.

Franzisko Azurmendiri
1970-7-8an jaso.

Ostialako trumoiak beatziurren guztiñ irauten do.

Donato Arrizabalagari
1976-5-8an jaso.

Armearma anka aundik azaltzen badie egoaldi txarra laixter.

Donato Arrizabalagari
1978-8-4an jaso.

Illargik ingurun uztai zuri 'at baldin bauke, egoaldi txarra izango 'a laixter.

Illargik ingurue beltza bear do egoaldi ona eingo bõ.

Franzisko Azurmendiri
1980-9-7an jaso.

Enarea goiti ta txixtuka baldin bâbil, egoaldi onan señaleara da, bêti ta ixilik dallenen egoaldi txarra izaten da.

Illberan illea moztu ezkie, illeik ezta eroitzen.

Eurie eiteko Santui musue garbitzea ona menda, laixter eurie eite mendo.

Ramon Zabaletari jaso.

Oaiñ urte asko Iñaxio Atxukarrok eurik eiten ez ta, S. Adrian sartu zon Ezkatzeke iturriñ, sekulako eurik ein tzitun.

Ramon Zabaletari jaso.

Garizumea berandu datorrenen, urte txarra izate menda.

Joxe Alustizari jaso.

Layoa zabalik eukitzea txarra da tximixtea ai danen, koarton sartu daike.

Franzisko Azurmendiri jaso.

Eroa bustitzeko mûkoa dan

lambroa, esan oi da lambroa bixi bixi ai donen.

Eduardo Irastorzari jasoa.

Koartatemporatan lastazoa piztuta gendula irten gendun gaueko amabitan etxeti kanpoa, aizek kea noa eamaten tzon ikusten gendun, urrengo iru illabeten andi joko zon aizek.

Ramon Zabaletari jasoa.

Emen lurrek ur asko bear do, lurre berokin pitzau eiten da, pitzauetati lurrek ure galtzen do, azkar sekaitzen da lurre, batez ê egoi aizek jotzen bô, Egoi aizek ur asko eraten do.

Arabán da Naparron beiz aulse eiten tzako lurrei ta umeda-dea errezago gordetzen do.

KAROBIAK

Garai baten etxe guzitan tzien karobik. Iru lau etxek sozio re eiten tzuen lana ta karea gero danan arten partitzen tzuen.

Zeaman Aizkorrondon, Sâdâren da beste leku askotan tzien.

Ganaduk eroitzeko arriskoa ziela ta karobi geianak bete eo puskau ein ditue.

Gaur ikusteko mûkok Euzkitze zârren dare, bat etxaburun daukê ta bestea Iturbitâ azpikalden.

Batzuk aundigok da bestek txikigok izaten die, arritzekoa ez tan bezela.

Karobik geianen metro ta oei ta amar bat zentimetroko zabale-rea eukitzen do.

Zortzi metro inguru euki daizke alturan.

Malkarretan eo pendizetan ei-

ten die, lurren desnibela aproe-txatuz.

Aurrekalden atakea eo aua izaten do, andi artzen do arnasea ta errekiñe re andi sartzen tzako.

Barru guztie argoriz estalita eukitzen do, argorrie beroik aundiñanakiñ e ez ta erretzen, askotan urtekiñ argorriri kristalan antzeko axal bat sortzen dio berok.

Karobie borobille izaten da.

Bêko parten, lurreti metro 'atea, koska 'at euki oi do karobik buelta guztiñ, "puñok" da koska onen izena.

Puñoan gañen arkue eiten tzako.

Lan au argiñek eiten tzuen. Karobiñ errealdi bakoitzen arku berrie eiten tzikon, Luxio Ezpaleok makiña 'at ein tzitun.

Etzan bate erreza arkue ondo

eitea. Karaitzez forma osoa eman da gero aitzenen arri 'atekin giltzaitzen tzan, arku onen gañe karaitz arriz kargaitzen tzan lepoaño ta azpin sue eiten tzikon.

Karobik lan asko ta txarra do.

Ikazkintzea ohea da.

Bein gue atte zanak Arrita Aundiko Joan Mariri ein tzion karobi 'at. 1917ko urtea zan, apeaderoti gorago zion karobi ori.

Bi gau an pasau nitunak në denborako deskalabratuanak bezela jo daizket.

Alako eurik e tokau zien.

Aritz egurre zeuken Joan Marik da karobie eitea pentsau zon. Familie oaindi gaztea zeuken. Gue attekiñ ondo konpontzen tzan. Bi eunetako lanea ni biali nitun.

Etzan suerteko gizona Joan Mari. Andrea petxuti ta Andazarraten e euki zon.

Billabonaño trenen da andi Andezarratea oñez juten tzikon, dana alperrik izan tzan.

Gaitz orrendako ordun etzeon eskapuik.

Gue attek montau zion karobie ta gero su emanda re berak jarri zon. Txondarrai betegarrie zortzi orduti bein sartzen tzako, baño karobik sartu ala guztie eamaten do. Atakan berokiñ aguantatzeik ez ta eoten.

Arten nik e sasoi aundik ez ta

Joan Mari bera bakarrik lanen eun guztiñ aitu ta deneauta zion.

Bazeuken zaku zârrakiñ eiñdako aterpe 'at da an etzan tzan lotâ.

Aritz egur dana berdea zion, karobikin neu bakarrik geau nitzen, atakati sartu ala guztie eamaten tzon tirok.

Ikaragarrizko eurik suertau zien gau artan da zaku zâr bat bizkarren artu ati, seitun bustitzen tzan bat.

Gau guztie karobiko atakan ein nôn. Ematen nion egur dana jaten tzien. Krixtauek aguantatzekoa etzan alako beroa ta besteti baldekin botata bezela eurie, zaku zârrak aterie baño geio bustie ta gañea moitzen etzien uzten.

Eune zabaldu zonen deneautan nion da zuti eoteko enitzen.

Jateko re ez non ezer eaman, ordun jendea nola bizitzen tzan ez to esateik.

Lenengo gaue sekula ez tet aztuko.

Bigarren gauen egoaldi obexioa zan da laune re banon.

Arkun gañeko karaitze poliki poliki goritu eiten da ta aitzeneako karaitze auts biurtzen da.

Lênengo bêko arrik da aitzeneako goikok erretzen die.

Lau eo bost eun irauten do lan onek, egurre, zakarra ta otea pranko eman bear izaten tzako, karobie bera da bê sun tiroa, arri

arteti aizea artzen do ta barrun sekulako korrientea sortzen tza-ko. Oztu bê euki bear da karobie, beti erretzen, beti gorituta, amar minutun ezin leike karobi 'at egurrik sartu bê euki.

Gañeko arrik auts biurtzen dienen arkue puskau ta kare guztie lurrea dator, sutegira ta bi eo iru eunen ozten da.

Paretako arrik ez tie erretzen, argorrik berotutakon tiron batzuk ein daizke baño erre sekula ez.

Karaitz erre au kare bizi biur-tzen da ta urekiñ ikutu bê sekon jaso bear da.

Busti ezkiio "kare ille" deitzen tzako, etxek zuitzeko eo lurrekin nastuta paretak eiteko ebaltzen da. Urtetan iraun daike leku sekon kare bizik.

Kare autsekiñ erreta eon tzan gue atte zana. Kare autse erro-patan da oñetakotan sartu zikon da eurik arrapau zon. Busti zanen azal danak erre zikon.

Etxetan askak eoten tzien ka-rea gordetzeko.

Soro, zelai ta bătzai ematen tziten kare bizie. Lurren landarea biziko bâ karea bear do baño bê neurrin bestela lurre itotzen do. Geiegik lēnengo kosetxea ontzen do baño gero lurrei indarra ken-tzen dio. Karek esaten tzuen "atte aberastu ta semea pobretu eiten dola". Karei eskue artu bear tzako.

Egualdi sekokin botaitzen tza-ko karea soroi, lokatzea dola ez ta ona. Laborea ereiñ aurretii ematen tzan jenealen.

Zeaman Goialdek ez to kareik bear, lurrek berak naikoa dauke, gue etxe aldeko buztin lurrek beiz urtero bear do pixka 'at.

Bătzako xomorrok karek era-bat garbitzen tzitun da lurre sa-neatzeko ez to alakoik.

Paretea arrikin da lurrekiñ eiten tzanen kare ille lurrei nasten tzikon. Kare bizie nâsten bazikon eurie zanen paretea lertzen tzan, kare bizik indar aundie do.

Erremediotoako re eabiltzen tzan karea, botikea bezela neur-tuta eabilli bear da.

Trenbidea ein tzanen tunelak karekin da lur errekiñ ein tzituen.

Apeaderoti gora ba do zelai une bat ta Labeta dauke izena. Leku ortan labek ezautu nitun nik. Oaiñ eroita dare. Labe otan erretzen tzuen lurre.

Lur erre ori karekin nasten tzan da tuneletako arrik masa orrekin dare alkartuta.

Porlana oaiñ arrie erreta eiten dan bezela, lur errekin da karekiñ eiten tzan len. Ikusi Zeamako Tu-nel Aundie, porlanan inbidik bê do einda.

Nikolas Zabaletari
1991-4-7an jaso.

ARTZAI TXAKURRA

Aizkorria, Urbasâ ta Alarra artzai txakurre l nengo aldiz 1914 ingurun ekar tzan, gue atfe zanak ain zuzen.

Artzaiek l nao re ba zituen txakurrek ba o ok mastinek izaten tzien, batez e otsoai kontra eiteko.

Lenengo artzai txakurre Lapurdiko Ezpeletati gue etxea etor tzan. Ni arten soltero obeto esateko umea nitzen, ta Ezpaleo b kon bizi nitzen, an jai o nitzen da.

*Santiago Oiarbideri
1990-4-8an jasoa.*

ZEGAMAKO BANKEROA ZEIN ZEN

Gipuzkoan, Bizkain da Naparroko menditan ezaune zan gue atfe. Euskeraz itz eiten dan leku guzit  alliaitzen tzan. Tratuti bizi zan.

Emen, errin Joantxonio esaten tzien ba o emendi kanpoa Bankeroa izenakin tzan ezaune, oso jokalarie zan da jokun bankue eukitzen tzolako jarri zioten nunbait izen ori.

Urte 'atzut  b  illoba, Otsarteko Joxe Mari ta bik asi zien tratun sozio ta biai Zeamako bankerok otseiten tzien.

Osaba illoba ok, emen erositako ardik, Frantzin saltzen tzi-tuen, mugea kontrabandon pasautu.

Ardik mugan pasatzeko tranpa oso erreza ta politxe zeuken.

Ausnarren eiten don ganadue gatz zale amorratue da.

Gue attek  rik eukitzen tzi-tuen beste alden, Saran, Askai en da leku geiotan e bai, ta eunero ordu jaki en plater bat gatz ematen tzien leku jaki en.

Gero  rik Bera eo Elizondoa ekarri ta kontrabandon pasau bear tzi-tuen ardi-kin n sten tzi-tuen mugen alde ontan.

Ari ok artalde atzeta zuela, Sar  etortzen tzien gatzan billa, leku jaki ea da artalde gutzie erekin tzuela.

l ngun konpromisoik b   la pasaitzen tzi-tuen ardik da artalde osok beste alde.

Europako gerraten aragie Frantzi  oso galesti zion da kontrabandon asko irazten tzi-tuen.

Gue atfe Joantxonio sarri juten tzan mendiz Ezpelet  Xanti ekin tratuk eitea.

Xanti  (beste aldeko artzai eo

tratante 'at tzan) sarri etortzen tzan gue etxea, Ezpaliora. Oso gizon apañe, ondo itz eiñe ta leu-ne zan.

Bein gue attek Ezpeletâ ein tzon buelta 'aten, txakurrek ardik nola zaitzen tzitun ikus tzon.

Txakurrek, Xantiñek esaten tzion danak nola eiten tzitun ikus tzonon, arritu zan gue atte, alako gauzaik sekula ikus bê zion da.

Xantiñek eun baten Ezpalioa gue attek eskau bezela, bi txakur biali zitun, arremek.

Arra biden akâu zala ta emea bakarrik alliau zan Zeamâ.

Ezpalioko ardik garai artan Zornotzan eoten tzien negun da txakur au ê negun Zornotzan eoten tzan da udan Ezpaleon. Izena Perla zon, naranja kolorekoa zan.

Perla onen umek izan tzien Urbiko ta Urbasako lenengo ardi txakurrek.

Urtetâ ardi txakur berrik azaldu zien Gipuzkoan Naparro aldeti.

Perlan umek da mastiñek nâstu ta raza motel, ille aundi 'at sortu da oaiñ artzai txakurran arten.

*Santiago Oiarbideri
1990-3-8an jasoa.*

AIZKORRIKO AZKENEKO OTSOA

Zârrak esaten tzuenez, Aizkorrin tzeren otsok trenbidea ein tzanen galdu mentzien. Trenbidekin bildurtuta beste leku 'atzuta jun tzien nunbait. Trenbidea kruzaitzen etziela atrebitzen esan oi zan.

*Santiago Oiarbideri
1980-9-4an jasoa.*

Aizkorriñ, Alarren da Urbasan otso bera ibiltzen tzan.

Bê laun danak, zepoz eo tiroz eroi zien, bakarra geau zan da iñok ezin tzon tiroz bota.

Eiten tzan aleiñe pranko bê atzeti.

Alliaitzen tzan lekun artzaioi ezurretañoko bildurre sartzen tziun. Otsok ardik jan baño geio alperrrik galtze 'itu. Ardiai ikutuik eite eztien otsok ê badare baño odolea biziaitzen dienak izaten die txarrak, eun baten sei eo zortzi ardi odolusten bâkie.

Aizkorriti Aralarra ibiltzen tzan aizeneko otso au, ikus non nik eun baten.

Norbeit orbela zapaltzen ai zala iruitu zitan.

Atzea beitu nonen, sekulako otso zârra neuken nereandi oso gertu.

Otsoa pikotxen neuri beira zion.

Nik amairun bat urte izango nitun. Otsoa ikustek eman tzien sustokiñ, eskuti makillea eroi zitan, makillek orbeletan etâ zon otsakiñ, iges ein tzon.

Naparroko Diputaziok amar milla duroko propiñea izentau zon, otso au iltzen tzonandako.

Ameskuar eiztari 'at basaurden zai ziola, otsoa bertati pasatzea tokau zan, da danba ta ankaz gora bota zon otso ori.

Andi pixka 'atea basaurdea re leku bereti ta danba ta au ê lurrea.

Eiz eune tokau nunbait.

Diputaziok amar milla duro eman tzion. 1913-ko urtea zan.

Eiztarik izena nola zon ezta-kik. Oso gizon txikie zan.

Otso onen atzeti, oei ta bost gizoneko taldea ibiltzen tzan eren txakur da guzti, etzuen botatzeko eraik izan.

Otsoa oso animala bizkorra da ta eskopetekin gizona ikusten bô, iges eiten dio azkar asko.

Otso au odolea biziauta zion da bildurgarrizko pikardik eiten tzitun.

*Santiago Oiarbideri
1990-8-7an jaso.*

URBIARA XIMAURETARA

Urbia juten tzan jendea Zeamati ximaurretâ. Moitzeko gauza zien lurrek danak moitzen tzien ordun: Artoa, garie, induabea eiten tzien.

Etxeko jana etxeti artzen tzan, kanpoti etzan kasi ezer erosten.

Oaiñ okollun goarnaitzen die ganaduk baño ordun iru eo lau bei kaskar (pirinaikak) Apillen aitzena arte etxen euki ta ganbarak ustutakon larrea bialtzen tzien.

Etzan oain bezela piñudik, erri lurrek itxi bê zeren, terreno asko

zan gue menditan da ganadue larrea botaitzen tzan.

Udaberriti San Mielak pasau arten, orduko beiek kanpon ibiltzen tzien ta kasi ximaurrek etzuen eiten okollun.

Negun e artalastoa garilastoa ta otea txikituta izaten tzan ganadu ogan jana. Bei ok oso leorrak tzien da sits pilla aundik eziñ utzi okollu baztarretan.

Lurrek beiz Zeaman oso lur gosek die ta moitzen tzien lurrek gozatzeko etzan ximaurrek izaten.

Nik nê atte zanai aitutakoa kon-
tauko 'izut da gañea egie.

Urbira astok eta zakuk artuta
juten tzien, eskortatan eo ardik
jaisten tzeituen lekutan da ardik lo
eiten tzuen zelaien eoten tzan xi-
maurre. An bildu, zakuk bete ta
astotan Zeamâ ekartzen tzan ardi
ximaur ori.

Urbia biden ibiltzen tzan bat
Don Lorentzon amona zan, Alta-
miko Joxepa lñaxi.

Beiñ Ormazâlgo Antonio ta
Joxepa lñaxi jun men tzien xi-
maurretâ.

Kontu au gue atte zanai aitu
izan nion.

Joxepa lñaxi berai e aituta nô
Urtsoanen, gue osaba abaden
etxen.

Ni arten umea ta osaban etxen
nion eun batzuk pasaitzen da Jo-
xepa lñaxi etor tzan eun batzuta-
ko koltxoiak jotzea.

Joxepa lñaxi etxeik etxe ibil-
tzen tzan koltxoiak jotzen diru
pixka 'at etatzeko, da Urtsoanen,
gue osaban etxen zortzi 'at eu-
nen eon tzan.

Andra txiki 'at tzan, izatez
Beunsastikoa, oso alaie.

Oazurtzen ardik eukitzen tzi-
tun, berroi ta amar eo irurogei bat
ardi.

Negun ardik etxe ingurun ibil-
tzen tzien ta udan Oazurtzen.

Eune zabaldu ta laixter, mar-
mita txiki 'at esne bizkarren artu
ta etortzen tzan etxea.

Artzaiek ordun Oazurtzeko
etxaola danetan tzeren, etxaola
geianak oaiñ eroita eon bear
due: Joxepa lñaxi illuntzan ardik
jastea juten tzan gauen etxaolako
kamañan lo ein da urrengo goi-
zen ardik jaitsi ta dozenerdin bat
litro esne ekarko zitun etxea.

Eurie baldin bazan oñustan
etortzen tzan amonatxoa.

Esaten asi gan bezela, Urbia
Ormazâlgo Antoniokin jun tzan
Joxepa lñaxi.

Ormazâlgo Antonio au Gos-
pelako errotan jaioa zan.

Oain Gospelan bizi dien ok
lêngo etxe zârra bota ta berrie
ein tzuen.

Patrizio Etxeberriak Gospela
zârren ofizioa ikas men tzon Kas-
par Txixtukiñ.

Fabrikea oain don lekun ezau-
tu nônik Kaspar Txixtu, "alperra
langilleik onana", esaten due, da-
na ez ta gezurre.

Kaspar Txixtuk Gospelako
errekan deztorea ipiñi mentzon,
anekin moitu bearren urekiñ
ibiltzen tzana. (Alperran burue
beti lanen, da esaerea)

Esan izân tzuen josteko maki-
na Singerren piezak muestrea
eaman ezkie eiten tzitula. Pieza
orik garai artan estranjeriti ekar-

tzen tzien, emen etzitun iñok eiten.

Artixta benetakoa zan.

Gue attei kutxilloa erregalau zion, lima zâr batekiñ eindakoa. Sekula ez tet ezautu temple obeko kutxilloik.

Gauza zalil xamarrik iñok eamaten ba zion, piezei beira beira eongo zikon.

Idiñ adarrak bezelako bigotek zeuzken, puntak gora zituela.

Zeamako bandan "sasafioia" jotzen tzon da iñokiñ izketan asten tzanen, bun, bun, bun, aua puztuz, erdi kantun asten tzan, musikea jotzen ai balitz bezela.

Garai artan konfiterin tzan taberna bakarra Zeaman ta lan zail xamarra eamaten tziennen, pun, pun, pun, eiñez, «bai, ingo 'et», esaten tzon. "Goazen konfiteria" ta autza jun da baso aundi 'at ardo eran da ardok jartzen tzon martxan laneako.

Apenas gauza zallik zeon arentzat.

Kaxpar Txixtun seme 'atek toros "TOR" Donostiñ asmau mentziton.

Lên asi gã Urbiko ximaurrekiñ, da Antonio Ormazâl azpikok bi asto aundi eukitzen tzitun erro-tako lanak eiteko. Basotan ibiltzen tzan ikazkin koadrillai iriñe eamaten. Gospelako errotea, Anton Errota, Latsaneko errotea ta

Araiako beste errota 'at bê kon-tua artuta zeuzken.

Ormazâlgo astok aundik eta pentsue jaten oitutakok tzien, errotan beti re eskukara 'at pen-tsu ematen tzako astoi.

Antonio Ormazâlgoa ta Joxepa lñaxi Altamikoa jun tzien beñ eune zabaltzeako Urbira. Atzaparrakiñ eo Illarre mordon batekin bildu zituen ango ximaurrek da asto orik kargau ta abiau zien etxe alde.

Altamin modu askotako lanak eiten tzien baño ganaduk goarnatzekok etzien.

Etxeke goldaketea gue attek eiten tzien.

Altamiko asto kaxkar ori, etxeti jarein da baztarretan larren mantentzen tzan oritakoa izan nunbait da oso gaztea re etzan izango ta Joxepa lñaxik bê asto makal orrekiñ ezin men tzien segi Ormazâlgoai.

Joxepa lñaxi asto ori bestean atzeti zola Andraitzko esatan pasau men tzan beintzet.

«Neska, esan mentzion Antonio Ormazâlek, au baño asto obea ekarko 'iña ta onek irrist ein dola esan tzan da au malkarrak bêra botatzea nijon.»

Esan da eiñ: bultz ein dio ta zakue ta astoa amilka Andraitzko aldapan goiti bêra jun men tzien,

arrin bat jo zonen asto ori an
geau mentzan seko.

Zakue ta sokea kendu astoi ta
ala jun men tzien etxea.

Nik ezautu 'itut astok Urbiti xi-
maurre ekartzen.

Altamiko amona ori bê ardik
zaituz, Urbiti ximaurre ekarriz ta
etxetan koltxoiak joz bizitzen
tzan.

Nikolas Zabaletari
1991ko 3-11an jaso.

ILARGIAREKIN AMETSETAN

Zenbait aldiz nik
Haurtxo nintzala,
Nabaitutzean
Hire itzala,
Pentsaitzen nian
Hautsi hintzala.

(X. Azurmendiren olerki bat)

Nik arpegie amabi urte nitune-
ti atariko askan garbitzen nôn.
Arten fregaderan ez genduken
urik. Burue uretan sartuz garbitze
nintzen. Batzuk esaten tzian us-
teldu eiten dala bat busti ezkiu
baño nik ez nien kasoik eiten.

Nik illea ez tet noiz nai moztu-
ko, ilberan eite 'itut lan ok da ai-
tzeneko koarton bâ obe, ni ostia-
la zapatutan jungo naiz beti pelu-
kerona.

Ilberriko ostiala zapatuk ilbera
die, ilberako ostiala zapatuk beiz
ilberri, ok illargin tranpak die, ba-
tzuk gauza ok ez titue xinixten.

* * *

Ganadukiñ ara ze gertaitzen
dan.

Ilberan jarritako aziti emea
jaiotzen da.

Ilberriko aziti beiz arra.

Lege onek eundi larogei ta
amabostetan zuzen irtetzen do.

Animalitan bezela gertaitzen
da pertsonakiñ e.

Nik etxeko animalikin konpro-
bau det, azie jartzeko eune kon-
tun artu ta gero umea eiten due-
nen ikusi arra ala emea dan
umea.

Etxen astaeme bat bagendun
da oso animala gozoa zan. Urtero
umea eiten tzon.

Saltzeko astakumek geio balio
izaten do ta nik ilberan azie ipin-
tzen nion umea emea izan tzeiñ.

Astoi ta beorrai igelaldik lau
eun irauten die. Beiai eun bat.

Astok denborea ematen do
azie ilberan jartzeko, naiz igelal-
die ilberriñ asi.

Asto onek bost umetati lau
eme ein tzitun da bat arra.

Jakiñe ilberan eamaten nôn beti arrana.

Astakumea arra ein tzienen beitu non apunten da jakiñe ilberan azie jarri zikon baño ilberako ostialan ta ilberako ostialea ilberrie da ta eun ortako aziti arra irtetzea tokaitzen tzan.

* * *

Nik beti ilberan illea mozten diala esan det lên da etzat ileik eroi.

Ez ta ori bakarra.

Ni 1983an Matian operau nitzten.

Ni beti lanen bestea seitu ezinda izan naiz. Amabost eun lanen eiten banitun beste amar eun erdi gaxo eon bear izate nôn. Meikuk etziate antzik ematen. Gero konturau zien, oaiñ amabost urte, barea tokaitzen tzitan baño aundigoa neukela.

Ala ba operau ein bear nôla.

Irueroi ta amalau urtekin Matiâ eaman nituen.

Operatzeko amabost eunen euki nituen gertaitzen da aitzenen osteun baten operau nituen, ilberrea zan.

Birusen bat sartu men tzitan da emeretzi eun ein bear izan nitzten U.V.I.iñ.

Bi illabeten suero utsen euki nituen.

Bi illabete ta geion eon bear izan nôn oiti jaiki bê.

Oaiñ oso ondo nô. Sekula enaiz osasunez aiñ ondo ibilli.

Aitzenen beintzet meikui esan nion, seguro asko ilberan operau nintzelako salbau nitzela.

Meikuk ilberrea zer tzan galde-tu zien.

Personen odola, esan nion, ilberan eoten dala ondona eozer gauzatak. Ori dana illargik ibiltzen tzola ta beste zenbait gauza re esan nion.

Esan tzien liburu 'at ein bear nola. Nik Mariano Castillo eman nion da arrazkeo "El hombre de la Luna" deitzen tzien.

Meikui ebakuntzatan prueba eiteko re esan nion, ilberako ebakuntzak baietz obeto sendau ta ôla aitzen giñen.

Liburun ikuste ez tuenai gaurko jendek ez tio inportantzik ematen, baserritaran umekertizat jotze 'itue.

* * *

Amaika aldiz esan diet umeai, agiñe etâ zue ilberan, eizue beintzet prueba.

Gorputzeko odola eozein zauri dala eo agiñ etatze 'at eo ebagi garrantzitsu bat dala, beti ilberan daukezu indarrrik aundiñen.

Animea apartauta, txerrik e ilberan iltzen tzien. Urdaie obeto gorde zeiken.

* * *

Arbola askok enbor beren bi klase egur eukitze 'itue.

Barruti don egurre beltzagoo ta gôrragoa izaten da ta giarrea deitu oi zako.

Enborran kanpoko aldea don egurre beziz zurigoa da ta biuna-goa ta gizona dala esan oi due.

Ilberan botatako egurren giarrea urtekin burnie bezela gor-tzen da ta pipik etzako eiten.

Gizenai e ilberan botatakoa bâ etzako pipik jaioko baño ilber-rin botatakoa bâ laister asiko za-ko autse ta pipie.

Egurre ezgaraien bota ezki-izardie geaitzen tzako barrun da onek sortzen do pipie, izardi ori usteltzen danen nola nai re bein-tzet sortzen da.

Giarrea ta gizona ez titue ar-bola guzik eukitzen. Pagok, ler-txunek, urkik, makalak eta beste zenbaitek ez tâuzkê. Gaztiñek, aritzek, artek eta beste zenbaitek bâuzkê. Aritzen giarrea da egu-rrik gôrrana.

Arbolen izardie ta pertsonen odola ilberekin dailtze, naiz gor-putzek naiz arbolek ilberan sufri-tzen due gutxiña. Eoziañ operazio, agiñetatze eo adar mozte ilberan ein bearrekok die.

Piñu insinis ê garaiti kanpoa botatakoa azea baño makalagoa gertaitzen da.

An dare gue ganbaran Jan-goikok dakin garaiko koarteroiak, bê garaien botak ordea ta giza-laitako dare oaindio. Oaiñgo sue-lok eta armariok noiz nai asten die autse dariela. Illargiri ez to tranpaik eiteik.

Izardie enborran da azalan bi-tarten igotzen asten da udabe-

rriñ, pertsonendako odola dana da izardie arbolendako. Oston ir-têrek pertsona debille bota eiten do, odola moitzen da nunbait gorputzen arbolen izardikin ba-tea.

Azala arbolei kendu ezki-izardik autsi-uneti iges eiten dio guri zauri bateti odolak bezelaxe. Negun arbolea ilda eoten da ta esateko izardik ez to eukitzen.

Otzakatio ostoia eroitzen da, arbolea ilda do ta izardik ezti-ogotzen.

Ordun botatako arbolek pipin bildurrik ez to eukitzen, baño izardie daukela botaitzen bâ, izardie egurren pegauta geaitzen da ta andi sortzen da pipie den-boraz.

Altza gôrra ta elkorra nai do-nak izardie kendu bear dio. Orta-ko buelta gaziñ azala kentzen tzako ta sekautakon botaitzen bâ, arri biurtzen da.

Bestela ez to iraute aundik.

Altza, piñue ta makala bê denboran bota ezen oso aulek die.

*Nikolas Zabaletari
1991-8-3an jasoa.*

Nikolas Zabaleta ikusten izan naiz gaur Residentzian. Prostata-tik operaturik zegoen. Oraingo ebakuntza ere ilberan egin diote-la eta pozik zegoen gizona. Ba-daukagu urteetako Nikolas.

Ala nai beza Jainkoak.